

**MEHMET EMİN'S (YURDAKUL) POEM TO HEAD OF MARİNE:
"BARBAROS"**

Prof. Dr. Nezahat Özcan

Gazi Üniversitesi Edebiyat fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

nozcan@gazi.edu.tr

Abstract

Mehmet Emin Yurdakul (1869-1944) expands the themes of Turkish poetry by concentrating on the subjects of the Turkish people in the homeland after Namık Kemal. Despite being criticized in terms of technique, content and utterance, Yurdakul is among the names that constitute the National Literature Poetry by the title of "national poet" in the History of Turkish Literature.

There is also a poem entitled "Barbaros" (1905) among the poems that Yurdakul deals with a personality. The annexation of Crete to Greece in 1905 is again on the agenda as an unsolved problem inherited from previous years. It is a general admission that the Ottoman Empire ended the conquest of Sultan Suleiman the Magnificent. 1900's years, the narrowing for the Ottomans, passes through measures to protect the present geography. In such critical times, the motivation of soldiers, bureaucrats, civil servants and people is very important. As in many other poems, Mehmet Emin, in his poem "Barbaros", also depicts the glorious sea conqueror to overcome morale, due to the Cretan crisis on the agenda and due to the extraordinary conditions present.

Key words: *Mehmet Emin (Yurdakul), Türk Sazı, "Barbaros", Barbaros Hayreddin Pasha, Crete*

**MEHMET EMİN'İN (YURDAKUL) DENİZİN REİSİNE ŞİİRİ:
"BARBAROS"**

Özet

Mehmet Emin Yurdakul (1869-1944), Namık Kemal'den sonra vatan coğrafyasında Türk halkının meselelerine yoğunlaşarak Türk şiirinin temalarını genişletir. Teknik, muhteva, söyleyiş bakımından tenkit edilmesine rağmen Yurdakul, Türk Edebiyatı Tarihi'nde "milli şair" unvanıyla anılarak Milli Edebiyat Şiiri'ni oluşturan isimler arasında yer alır.

Yurdakul'un bir şahsiyeti ele alıp işlediği şiirler arasında "Barbaros" (1905) şiiri de mevcuttur. 1905 yılında Girit'in Yunanistan'a ilhakı önceki yıllardan miras

çözülememiş bir problem olarak tekrar gündemdedir. Osmanlı Devleti'nin fütühat devrinin Kanuni Sultan Süleyman ile sona erdiği genel bir kabuldür. 1900'lü yıllar, Osmanlı için eldeki daralan mevcut coğrafyanın korunmasına yönelik tedbirlerle geçer. Böyle kritik dönemlerde asker, bürokrat, münevver ve halkın motivasyonu çok önem arz eder. Mehmet Emin, diğer birçok şiirinde olduğu gibi "Barbaros" şiirinde de gündemdeki Girit krizinden ve mevcut olağanüstü şartlardan dolayı, moral aşlamak üzere şanlı deniz fatihini yâd eder.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Emin (Yurdakul), Türk Sazı, "Barbaros", Barbaros Hayreddin Paşa, Girit

Şairin Hayatına Kısa Bir Bakış

"Türk beşiği dehaların yatağıdır" M. E. Yurdakul

İstanbul Beşiktaş'ta doğan (13 Mayıs 1869) Mehmet Emin'in babası, balıkçı Salih Reis; annesi Emine Hanım'dır.¹ Sıbyan Mektebi'nden sonra Beşiktaş Askerî Rüştiyesi'ni bitiren Mehmet Emin, Mülkiye'deki İdadî tahsilini de Hukuk Mektebini de tamamlamadan İstanbul'da memuriyet hayatına atılır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girer (1907). Anadolu'da (Erzurum, Trabzon) Rüşumat Nazırlığı yapar. Çok kısa süreli Bahriye Nezareti Müsteşarlığı'ndan sonra (Hicaz -1909-, Sivas -1910-, Erzurum -1911- vilayetlerinde) Vali, Vali Vekili olarak görev yapar. (Musul -1913-, Şarkikarahisar -1923-, Şebinkarahisar -1927-, Urfa -1932-, İstanbul -1943-) Milletvekili olarak Meclis'e girer.

Bugün de gerçek misyonunun ne olduğu tam aydınlatılmamış olan Şeyh Cemaleddin Efgani'den özellikle Müslümanların içine düştükleri vaziyetten; Osmanlı Devleti'nin nasıl kurtulabileceği hususunda ve şiirinin izleyeceği yol konusunda feyz alır. Kendini bir ideal adamı olarak yetiştirir. Bu İslâm mütefekkirinin kendisini yoğurduğunu; ruhunun kendisinde yaşamaya devam ettiğini ifade eder. Mehmet Emin'i *Türkçe Şiirler* zihniyetinde yazması konusunda yöreklendirenlerden birisi de Cemaleddin Efgani'dir: Onun idealini şair, şöyle ifade eder: "İslâm milletlerini yeni yolda, hurâfesiz tadrîslerle manevi bir kudret vererek yeni hayata doğru götürmek ve Garb'ın emperyalizmi altında esir ve mahkûm milletleri ayaklandırarak isyan sayhalarıyla hürriyet ve istiklâllerine kavuşturmak ve bunlarda bir İslam Birliği yaratmaktır. (.) Cemâleddin yanında bulunanların ruhlarını hürriyet aşkı ile tutuşturur, her çeşid zulüm ve istibdâda karşı kalblere kin ve husûmet koyardı." (Tansel, 1989: XVII).

Şairin ilk eseri, "Fazilet ve Asalet" (1891), mensurdur.² Diğer bazı şairlerimizin de gündeminde olan (Birinci 2000: 127) Türk-Yunan Harbi (1897) esnasında kaleme aldığı 9 şiirini ihtiva

¹ Şairin biyografisi hakkındaki bilgiler, Feyziye Abdullah Tansel'in *Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri-1 Şiirler* kitabı ile İslâm Ansiklopedisi'nde Abdullah Uçman'ın "Yurdakul, Mehmet Emin" maddesine (TDV, C: 43) dayanmaktadır.

² Bu metin ile diğer yazıları için: Hakan Soydaş (2016), *Mehmet Emin Yurdakul Fazilet ve Asâlet Mensûr Eserleri*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

eden *Türkçe Şiirler*³ ile Türk Edebiyat Tarihi'ndeki mümtaz yerini kazanır. Sade bir Türkçe, hece vezni, milli-manevi fikirler ve hisler etrafında şekillenen şiirler, -II. Abdülhamid döneminde yirmi yıl saray ressamı olarak görev yapan- İtalyan Fausto Zonaro (1854-1929)'nun fırçasından "Türk Askeri" çizimlerinin de ilavesi ile basılır.⁴ Kitap Osmanlı münevveri arasında, Avrupa ve Rusya'da yankı bulur (Tansel 1989: XXIII).

17 Aralık 1914'te "Türklerin İlk Büyük Millî Şairi" ilanı ile Türk Ocağı'nda Şair için bir tören düzenlenir. Çanakkale Savaşları sırasında kurulan İstanbul Hey'et-i Edebiyyesi ile cepheye giderek konuşmalarıyla neferin kuvveimaneviyyesini güçlendirir. Millî Mücadele devam ederken Mehmet Âkif ve Samih Rifat'la birlikte Anadolu'da da bu faaliyetlerine devam eder (Uçman 2013: 613).

Şair, *Türkçe Şiirler*'in şevkiyle 1914'de *Türk Sazı*'nı neşreder. *Türk Sazı*'nı takip eden eserleri şunlardır: *Ey Türk Uyan* (1914), *Tan Sesleri* (1915), *Ordunun Destanı* (1916), *Dicle Önünde* (1916), *Hastabakıcı Hanımlar* (1917), *Turan'a Doğru* (1918), *Zafer Yolunda* (1918), *Türk'ün Hukuku* (1919), *İsyân ve Dua* (1919), *Aydın Kızları* (1921), *Mustafa Kemal* (1928), *Ankara* (1939). Yurdakul, 14 Ocak 1944'te İstanbul'da vefat eder (Tural 2006: 41-54).

Şiirlerinde halkın dilini kullanmayıp suni söyleyişlere yer vermesi (Ertaylan 2011: 1047), yaygın olanlar yerine daha az tercih edilen hece ölçüsünün kalıplarını kullanması, kendisine verilen "Millî Şair" unvanı bahislerine yönelik tenkitlere uğrayan Mehmet Emin, şiir anlayışını özellikle "Biz Nasıl Şiir İsteriz?", "Benim Şiirlerim", "Anadolu", "Bırak Beni Haykırayım", "Şair" başlıklı şiirlerinde ifade eder. Şiirinin sınırları, halkı ve dertlerini önceleyerek süsleri ve zevkleri arka plana atar. Mehmet Emin, temaları ile bu sınırlara bağlı kalır.

"Barbaros"

Mehmet Emin'in şiirleri arasında da yerli ve yabancı şahsiyetlere yazdığı şiirler mevcuttur. Bunlar İbrahim Müteferrika'ya ithaf ettiği "Gutenberg"e, kendisini özdeşleştirdiği "Martin Luther"e, Ziya Gökalp'e ithaflı "Kıristof Kolomb"a, "Üstad Ekrem'e" (1914), Yusuf Akçura'ya ithaflı "İsmâil Gaspirinski"ye, Leh şair "Verinhora'ya" (1916) ve "Mustafa Kemal"e (1923) yazılmıştır.

İlk şiir kitabına nazaran hacimli olan *Türk Sazı*'nda 191 şiir yer alır. Çalışmamıza konu teşkil eden "Barbaros" şiiri, bu kitapta yer almaktadır.

³ Kitabın orijinali ve Türkiye Türkçesine aktarılmış baskısı baş tarafta 50 sayfalık bir inceleme ile basılmıştır (Kolcu vd. 2007).

⁴ Ressam anılarında "Hücum (Dömeke Savaşı)" olarak tanınan tablosunun II. Abdülhamid'in emri üzerine yapıldığından söz eder (Zonaro 2008: 159- 168). *Türkçe Şiirler*'deki çizimler adı anılan tablonun eskizlerinden detaylar olabilir. Ressamın YKY'larından çıkan hatıralarında mevcut çizimler, bizi bu kanaate ulaştırdı.

Mehmet Emin'in babasının balıkçı olduğu bilinmektedir. Karaya nazaran emniyet hissini daha az olduğu bir alandan maişet teminin güçlükleri, küçük yaştan itibaren Mehmet Emin'in bilincine vardığı bir husus olmalıdır. Tahsil hayatını tamamlayamadan -maaşsız- memuriyete başlaması (Uçman 2013: 613); 1892'den itibaren devam ettiği Cemâleddîn-i Efganî'nin sohbetleri (Tural, 2006: 44); Anadolu'daki vazifeleri devletin içinde bulunduğu mevcut şartları kavramasında şahsi deneyim bakımından önemlidir. Afganistan, İran, Hindistan, Türkiye, Mısır, Fransa, İngiltere, hatta Amerika gibi geniş bir coğrafya zikredilerek adı anılan İslâm mütefekkeri Cemâleddîn-i Efganî, mezhep dikkate almadan Müslümanların birliğini, İslâm dininden batıl inanışların atılmasını, Müslümanların Avrupa bilhassa da İngiliz emperyalizmine karşı durmalarını savunuyordu (Bilgegil, 1997: 214-215). Millî heyecanların yükseltilmesini, millî dile itibar gösterilmesini tavsiye eden Şeyh Cemaleddîn'e Yusuf Akçura, Ahmed Ağaoğlu da alaka gösterir (Bilgegil, 1997: 244).

İçinde bulunduğu sosyo kültürel çevre, pek çok şahsiyette olduğu gibi Mehmet Emin'i de şekillendirir. Şiir evrenini oluştururken aileden başlamak üzere mevcut şartlarını, sınırları çekilen İmparatorluğun vaziyetini dikkate alır. Bu şiir evreni tabiidir ki yalılar, konaklar, piknikler, flörtler, yasak aşklar, piyanolar, modalar etrafında dar Batı taklidi bir zihniyetin mahsulü olmayıp kendi ferdi ve millî şartların gerçekliğinden hareketle terennüm edilecektir: "Gözleri ilk açılışında bir balıkçı kulübesinin⁵ isli çatılarına ilişen ve ninesinin söylediği ninni seslerini dalgaların uğultuları boğan bir balıkçı oğluna nasıl yazı yazmak yarasırsa, işte öyle!" (Tansel 1989: L).

Şairde denizle ilk temas, çocukluk yıllarında bireysel boyutta ailenin geçim kaynağı olması dolayısıyla. Bu cephesiyle deniz, merhamet temalı şiirlerinde ele alınacaktır: "Zavallı Balıkçı" (1905), "Balıkçı" (1909), "Gemici" (1912), "Fener" (1912).

Bu bireysel deneyim süratle ulusal, tarihi boyutlar kazanır. Maddi sınırlar, zaruretler İmparatorluk'taki benzer manzaralara doğru açılıp genişleyecek boyut ve çeşitlilik arz eder. İnkıraz, tarihin şanlı sayfalarına dönüş yaptıracak oradan alınan şevk ve feyzle askere, kamuoyuna mefkure aşılacaktır. İnkıraz dönemlerinde tarihin şanlı hatıralarının edebî metinler yazılarak yâd edilmesi millî heyecanın diri tutulması, moral gücü, şevk, cuşuş bakımlarından önemlidir. Mehmet Emin şiirleriyle bu heyecanı, canlı tutmayı başarabilmiş sanatkarlarımızdır.

Mehmet Emin, Beşiktaş'ta doğar. İlk mektep ile devamına bu semtteki okullarda gider. "Barbaros" şiirine konu olarak tercih ettiği Barbaros Hayreddin Paşa'nın Mimar Sinan yapımı türbesi de bu semttedir (Aslanapa, 1988: 170; Ertuğrul, 1992: 68). Okul yıllarından itibaren deniz fatihinin şahsiyetinden, Preveze Zaferi'nden haberdar olmaya başladığı düşünülebilir.

"Barbaros" şiiri, 1905 yılında *Çocuk Bağçesi*'nde yayımlanır (Tansel 1989: LXXVI).

⁵ Mübalağa dikkate alınmalıdır.

Osmanlı Devleti cephesinden 1905 yılının en önemli hadiselerinden biri, Girit ile ilgilidir. Bu yıl, Girit'in Yunanistan'a ilhaki meselesinin yine gündemde olduğu yıldır.⁶ Bu yılın öncesinde de sonrasında da ilhak meselesi hep canlıdır. Kıbrıs'tan sonra Akdeniz'in ikinci büyük adası Girit, konumu gereği tarih boyunca devletlerin hâkim olmak istedikleri bir ada olur. Ada, tarihte ayaklanmalarıyla gündeme gelir. Önce Venedik, ardından Yunanistan ile adada anlaşmazlıklar, ayaklanmalar, harpler yaşanır. Doğu Akdeniz'deki Türk hakimiyeti için adanın fethi önem arz ediyordu. Adanın fethi aynı anda olmayıp yıllar içinde gerçekleşir. Osmanlılar, 1469 yılından itibaren adaya taarruzda bulunur. Devamındaki saldırılarda Barbaros etkin olacaktır: "Daha İtalya seferi esnasında (1533-1537) Sperlanka Kalesi'ni tahrip ederek 10.000 kadar esir alan Barbaros Hayreddin Paşa, 1538 Haziranında Kiklad adalarını da yakıp yıktıktan sonra donanması ile Kandiye önüne geldi. Milapotamo'da karaya çıkan kuvvetler civardaki yirmi kadar köyü yağma ve tahrip edip Resmo'ya saldırdılar. Donanma buradan Suda'ya hareket etti. Karaya çıkarılan askerler Apokorono Kalesi ile birlikte altmış kadar köyü yağmalayıp birçok esir ve ganimet elde ederek geri çekildi. Aynı saldırılar Hanya ve Sitia'ya da yapıldı." (Tukin 1996: 87). 1669 yılında Osmanlı tarafından adanın büyük kısmı feth edilir. 1692 yılında fetih tamamlanmasına rağmen "imtiyazlı bir eyalet" olarak yönetilmeye başlanması, 1913 yılında Osmanlı'nın Girit'i Yunanistan'a bırakması ile neticelenen hadiselerin yaşanmasına yol açan süreci de başlatır. İngiltere, Fransa, Rusya gibi devletlerin müdahaleleri ile ada, uluslararası bir sorun yumağı hâline dönüşür. "Barbaros"un yazıldığı yıl olan 1905'te de adada yine Hristiyan halkın ayaklanması gerçekleşir (Tukin 1996: 93). Girit, Osmanlı'nın deniz hakimiyeti açısından önemli adalardan biriydi. Osmanlı Devleti'nin fütühat devri Kanuni Sultan Süleyman ile sona ermiş, Karlofça Antlaşmasıyla da iki yüz yıl devam edecek olan tersine bir ivme başlamıştır. 19. Yüzyıl'ın ilk çeyreği ise felaketlerin yaşandığı yıllardır. Osmanlı Devleti'nin dağılmasıyla sonuçlanacak olan I. Dünya Savaşı'nın rüzgârı sayılabilecek netameli olaylarından biri de Girit meselesidir. Ada, Osmanlı yöneticileri ilgilendirdiği kadar şairlerin de gündeminde olur. Böyle kritik bir dönemde bir çok şiirinde olduğu gibi askerin, ricâlin, münevverin ve halkın moralini yükseltmek amacıyla tarihe dönerek şanlı deniz fatihini yâd eder.

BARBAROS

O vakitler demiştin ki, "Ey Hayreddîn, ey Hızır!

"Müslümanlık kardaşıktır, Garb'ı Şarklı yapmaktır;

⁶ 1905 yılı civarında Osmanlı açısından deniz/denizcilik sahasında biri olumlu, diğeri olumsuz iki hadise daha dikkat çekici olabilir. Bunlardan biri, İngiltere'ye sipariş edilen Hamidiye zırhlısının İngiltere'de denize indirilmesi (25 Eylül 1903); diğeri ise Amerikan filusunun, Doğu Anadolu'da misyonlarının tahribatının tazmin edilmesi talebiyle İzmir körfezine gelmesidir (13 Ağustos 1904).

"Haydi sağef kumsallara yelkenlerin açılınsın;

Ay yıldızlı bayrakların gölgeleri saçılınsın."

Çünkü bizler, ser-encâmı destan olmuş erlerdik;

Tâli'lerle döğüşmeği oyun etmiş askerdik;

Ülkelere yeni doğmuş fikir gibi yürürdük;

İstikbâli iki kutbun arasında görürdük.

Sen bizlere hayran oldun, gururuna tükürdün;

Ve dedin ki, "Her şey or'da: İmân, ümîd, adâlet!

"Git, bu güzel memleketi Ka'be gibi tavâf et!"

Evet, geldin! Pâdişâh'ın ayağına yüz sürdün;

Hilâfet'e hayâtını vakfeyledin, tac verdin;

Bir bey iken bir kalyoncu itâ'ati gösterdin!" (Tansel 1989: 121).

Mehmet Emin, şiir başlığında yaygın tanınan adının yerine, tek yalın bir kelime "Barbaros"u kullanmayı tercih eder. Kaptan-ı Derya'nın diğer isimlerini ve Paşa unvanını kullanmaz. Bu tercihi, şiirin son dizesinde ifadelendirdiği husus ile de izah edilebilir: "Bir bey iken bir kalyoncu itâ'ati gösterdin!" Halkın gündelik dilinde pratik kullanımlar tercih edilir. Mehmet Emin'in babasının da dâhil olduğu denizciler, balıkçılar da XVI. yüzyılın bu meşhur kaptan-ı deryasını, muhtemelen sadece bu ad ile anmış olabilirler. Bu yalın kullanım, Ona duyulan yakınlık ve samimiyetin ifadesi şeklinde de yorumlanabilir. Ayrıca asıl adı Hızır olan Barbaros Hayreddin Paşa (1478?-1546), Barbaros⁷ ve Hayreddin⁸ lakaplarıyla tanınır. "Batılılar havuç rengine çalan kırmızı sakalından dolayı ağabeyi Oruç'a verdikleri 'Barbarossa' adını daha sonra Hızır için de kullandıklarından Barbaros diye tanınmış, Hayreddin lakabını ise kendisine Yavuz Sultan Selim takmıştır." (Turan, 1992: 65).

⁷ Kelimenin orijinali Babaoruca şeklindedir (İnalçık 2011: 205).

⁸ Erol Güngör dışındaki kaynaklarda tespit edebildiğimiz kadarıyla bu lakabın Yavuz Sultan Selim tarafından verildiği yazılıdır. *Tarihte Türkler* kitabında ise Tunus Sultanı zikredilir (Güngör 1989: 272).

Barbaros, Batıların da yakından tanıdıkları isimdir. Mehmet Emin'in şiirleri sağlığında (Rusça, Almanca gibi) yabancı dillere çevrilmiştir. Şair başlıkta bunu da dikkate almış olabilir.

Fatih Sultan Mehmed'in Osmanlı idaresine kattığı Midilli'de doğan İshak, Oruç, Hızır, İlyas kardeşler Ocak-zâde (babası ve cediti sipahi bir Türk ailesinden) olup Yakup adlı bir sipahinin oğullarıdır. Önce büyük kardeşler beraber, bir süre sonra da Hızır ayrı olarak denize açılır. Oruç Reis Anadolu, Suriye ve Mısır sahillerinde, Hızır Reis ise Ege Denizi ve Selanik sahillerinde kendilerini gösterir (Uzunçarşılı 1983: 364). Ticaretin çok hareketli olduğu bu sularda korsan faaliyetleri şeklinde başlayan seferler, bir süre sonra yerini ticarete, kale fetihlerine doğru bırakmaya başlar.

Mehmet Emin'in şiiri, bir dördlük devam eden hitap cümleleri ile başlar. "Ey Hayreddîn, ey Hızır!" nidasını, emir cümleleri takip eder. "Ey" nidasına şair, şiirlerinde sıklıkla yer verir. Bu dördlükte hitabın kaynağı Kanuni Sultan Süleyman, muhatabı ise Hızır Reis'dir.

Hitabı; kaynağını ve muhatabını, *Gazavât-ı Hayreddin Paşa*'dan doğrulamak mümkündür.⁹ Bizzat Kanuni Sultan Süleyman'ın emriyle Seyyîd Murâdî'ye yazdırılan hatıralarında¹⁰ "İstanbul'a davet olunuşum" alt başlığında ilk dördlüğü karşılayan bölüm şöyledir: "Bundan sonra Sultan Süleyman han kendi mübarek eliyle bize bir hatt-ı hümayun yazdı. Hil'at-ı fâhire ile birlikte, Sinan Ağa ile Cezayir'e gönderdi. (...) Buyurmuş ki: 'Emirler emiri, kudret ve ihtişam sahibi nizâm-ı âlem Cezayir-i Arap beylerbeyisi lalam Hayreddin Paşa, şöyle bilesin ki, eğer inâyet-i Rabbâni olursa murâd-ı şâhânem İspanya Kralı mel'una bir güşmâr vermektir. İmdi sen mücahit kulum, ol arafların ahvâlini bilmekle, emr-i şerifimi alınca, acele olarak südde-isaadetime gelip hâk-i pâyime yüz süresin. Zira bu mühim işte bana lâzım kulumsun.'" (Düzdağ, trhsiz, C: 1, 101).

Mehmet Emin, şiirine başlangıç safhası olarak Barbaros'un Kanuni tarafından görevlendirilmesini seçer (28 Aralık 1533). Akdeniz'deki ticaret hayatına; seyrüseferlerine, fetihlerine başlangıçta şahsi olarak çıktığı bilinir. Daha sonra İspanyolların varlığı, Kuzey Afrika'daki mevcut siyasi şartlar, Oruç Reis'in şehadeti ile kardeş desteğinden mahrum kalması; fethedilen kalelerin, şehirlerin düzeninin sağlanabilmesi gibi sebeplerden dolayı Osmanlı hakimiyeti tercih edilir.

İlk dördlükte "Müslümanlığın kardaşlık" olduğu vurgulanır. İspanyollar, Endülüs Müslümanlarına zulümler uygulayarak din değiştirmeleri için onları zorlar. XVI. Yüzyıl'ın ilk yıllarında Barbaros kardeşler, "Akdeniz ticaret yolları üzerinde yer alan İspanyol kıyılarına yaklaşırlar ve zorla vaftiz edilerek Hristiyanlığı kabul etmek zorunda bırakıldıkları için yarımadadan ayrılmak isteyen İspanyol Müslümanlarını Berberi topraklarına taşır." (Bunes de Ibarra, 2001: 264). İlk dördlüğü ikinci dizesi, bu gerçekliği ifadelendirir.

⁹ Yıllar sonra yazdırılmış olması ve türün getirdiği özellikler göz önünde bulundurularak *Gazavatnâme*'ye kaynak olarak yaklaşılabilir. Akademisyen tarihçiler de eseri duygusal olarak nitelendirir (Arıkan vd., 1995: 389).

¹⁰ *Gazavatname*, manzum ve mensur olmak üzere iki şekilde mevcuttur. Mensur olan Fransızca, İtalyanca, kısmen Arapçaya tercüme edilmiş, günümüz Türkçesine de Ertuğrul Düzdağ tarafından aktarılmıştır (Turan 1992: 67).

Üçüncü dizede geçen "sade kumsallar" tamlaması, İspanya sahillerini karşılar. "Ay yıldızlı bayrakların gölgeleri saçılınsın" dizesi, Osmanlı Padişahı (Kanuni Sultan Süleyman) emriyle başlayan yeni bir sefere işaret eder.

İkinci dördlükte şiir "özne"si, kendisini Barbaros ile aynileştirir (identification). Üçüncü çoğul şahıs zamiri ile iyelik ve hâl ekleri ("biz", "erlerdik", "askerdik", "yürürdük", "görürdük") tercih edilir. Maceraları destanlara konu olan hadiseler, daha önceleri de Türk tarihinde pek çok defalar idrak edilmiştir. Burada hatırlatılmak istenen metinler Türk destanlarının, hamasi edebiyatın tamamı olabileceği gibi Barbaros'un şahsında Gazavatnamesi de olabilir. Bilindiği üzere Mehmet Emin, edebî mahsullerin anlatıldığı bir ailede doğar ve büyür. Kulağını dolduran, zihninde yer eden ilk metinler arasında Battal Gazi ile Köroğlu da mevcuttur (Yazıcı 1976: 8).

"Tali'lerle döğüşmeyi oyun etmiş askerdik" dizesindeki oyun çıkılan seferlerin, deniz akınlarının faileri tarafından nasıl algılandığını ifade eder. Oyun, icracılarına büyük zevk verir, bu zevk onu alışkanlığa dönüştürür. Yahya Kemal, akınlarda akıncıların çocuklar gibi şen olduklarını dile getirirken buradan hareket eder. Çocuk ruhunun oyuna duyduğu ihtiyaç ve alışkanlık gibi kara ya da deniz mekân fark etmeksizin askerler de akınları, seferleri, harpleri adeta bir alışkanlık hâline getirmiştir. Harp, Osmanlı Devlet sisteminde yapı olarak da önemli bir yer oluşturuyordu. Yusuf Akçura, "Türklerde tabî bir haslet olan istilâ ve tevessü arzusu, ihtişam ve azamet emeli"nin mevcudiyetinden söz eder (1988: 7). Barbaros ise kardeşleri ve reisler ile hayatının büyük bir kısmını ticaretin yoğun olduğu Akdeniz'de önceleri korsan faaliyetleri, ticaret sonrasında ise sistemli olarak fetihler ile İspanyollara, Mağrip'e karşı hep savaş durumunda bir ömür sürer. Kara cephesinde sulh daha uzun sürerken denizde Barbaros'un sürekli seyrüsefer, harp hâlinde olduğu görülür. Mevsim bahara döndüğünde artık karanın dar geldiği Gazavatname'de sık sık ifade edilir. Denizde geçen bu ömrün seferlerini, fetihlerini İsmail Hakkı Uzunçarşılı'dan takip etmek mümkündür (1983: 363- 383). Alp tipi, alp eren tipi, akıncılar, yeniçeriler, serdengeçtiler, leventler Türk tarihinde aynı mefkure ile karada ve denizde cenk etmişlerdir. "İstikbali iki kutbun arasında görürdük" dizesi, Oğuz Kağan destanından itibaren edebî metinlere de yansıyan cihangirlik ihtirasının (Kaplan, 1985: 64) ifadesidir. Türk cihan hakimiyeti mefkuresinin şiirdeki iz düşüm dizesi olarak kabul edilebilir. Dünyaya fetihler, seferler cephesinden bakma, daha sonra Mehmet Âkif'in bir başka şekilde dile getireceği "Yırtarım dağları, enginlere sığmam taşarım" dizesindeki dünya görüşü ile paraleldir. İ'lâ-yı Kelimatullah için, Cihadü'n fisebilillah için kendine sınır koymayan bir fütuhat zihniyetinin beyanıdır. Burada sonsuzluk ve engin denizlere açılma arzusu da mevcuttur: Barbaros, "Hayreddin unvanı ile 1533-1546 yılları arasında 13 yıl süreyle Osmanlı Devleti'ne Kaptanı Deryalık yaptı. Preveze Deniz Zaferi başta olmak üzere nice zaferler kazandırdı. Turgut Reisle birlikte Akdeniz'de deniz üstünlüğünü yarım yüzyıldan fazla sürdürdüler. Cebelitarık Boğazı'nın hemen dibindeki güçlü Türk deniz kuvveti, 16. Yüzyıldan

itibaren Amerika'dan İspanya ve İngiltere'ye gelen deniz ticaretini vurmaya başladılar. Türk denizcileri Atlas Okyanusuna açıldılar. Kanarya Adalarını vurdular.” (Tarakçı, 2014: 2).

Kardeşleri Oruç ve İshak Reislerin, İspanyollarla çıkan çatışmada şehadetinden sonra Hızır Kaptan, Akdeniz'de seferlerine devam eder. Kuzey Afrika'nın siyasi şartları¹¹, Devletin teşkilatçı düzeni Barbaros'un Osmanlı himayesinde harekâtını zaruri kılar. Önceki yıllarda da Şehzade Korkut'un (Uzunçarşılı 1983: 237), 1519'da Yavuz Sultan Selim'in¹² (Uzunçarşılı, 1983: 366) desteği alınmıştır.

1519'da Cezayir, Barbaros kardeşler tarafından fethedilir. Oruç Reis'in öldürülmesi ile Cezayir sultanlığı, kardeşi Hızır'a kalır. Hızır da Yavuz Sultan Selim'e elçi göndererek bağlılığını bildirir. Erol Güngör, Cezayir merkezli bu hadisenin iki Sultan arasında gerçekleştiğine dikkat çeker: “Barbaros'un Türklüğe yaptığı pek çok hizmet yanında bu hareketi başlı başına milletimizin minnet ve şükranına lâyık olacak derecede büyüktür. Yavuz onun gönderdiği Hacı Hüseyin adlı (Türk) elçiyi çok iyi karşılamış, Barbaros'a pek çok hediyelerle birlikte ‘Cezayir Beylerbeyliği rütbesini vermiştir. Elindeki ‘sultanlığı’ Beylerbeylikle değişen bu büyük Türk, milletinin hizmetinde daha pek çok zaferler kazanacaktır (1989: 272).

Fetih'ten sonra toprakların elde tutulabilmesi, ancak güçlü devlet otoritesi ve teşkilatı ile mümkün olabileceğinden Barbaros sırasıyla Şehzade Korkut, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman'ın desteğini talep ederek bağlılıklarını bildirir. Şiirin son iki birimi, bu gerçekliğe gönderme yapar. Osmanlı Devleti'nin düzeni, Barbaros tarafından üç kelime ile ifade edilir: “İmân, ümîd, adalet” Bu üç kavram, 1905 yılı itibariyle de mevcudiyetlerine en fazla ihtiyaç duyulan kelimelerdir. Kuzey Afrika'da küçük devletlerin de Müslüman olmalarına rağmen İspanyollar ile aynı safta Barbaros'a karşı hareket ettikleri olur. Fatih döneminden itibaren Osmanlı hakimiyetine giren Midilli adasında bir Sipahi oğlu olarak doğup gençlik yıllarını daha çok denizde İspanyollara ve Magriplilere karşı mücadele ile geçiren bir deniz fatihinin, içinde bulunduğu mevcut şartları değerlendirerek fethettiği toprakları, Osmanlı hakimiyetine bırakmasından daha tabii bir hareket olamayacağı düşüncesindeyiz.

Kara ya da deniz fark etmeksizin yiğitlerin, komutanların enaniyet duygularının yüksek olduğu bilinir. Barbaros gibi gençlik ve yetişkinlik yıllarını denizde çok çetin şartlarda geçirmiş, kardeşlerinden ikisini ve leventlerinden pek çoğunu kaybetmiş, Rodos Şövalyelerine, Venediklilere, İspanyollara, Mağrip Devletlerine boyun eğdirmiş bir kumandanın gösterdiği itaat ve bağlılık son iki birimde dile getirilir.

¹¹ Tunus'ta Benî Hafs, Cezayir'de Benî Zeyan, Merakeş'te Benî Mürin devletleri vardır (Uzunçarşılı 1983: 366).

¹² Oruç Reis'in şehit edilmesinden sonra Cezayir'i yalnız yöneten Barbaros, adamlarından Hacı Hüseyin'i, yükü esir ve hediyeler olan dört gemi ile Yavuz Sultan Selim'e gönderir. Padişah, kendisine sultanlık berâti, sancak, hil'at, mücevherli bir kılıç, 2000 yeniçeri, birkaç top göndererek istediği kadar asker toplama izni verir. Cezayir'de hutbe okunup para bastırılır. Neticede Osmanlı'nın Kuzey Afrika hâkimiyeti başlar (Bilgin, 2013: 23).

Şair, şiirde Barbaros (Hayreddin, Hızır) adı dışında özel olarak başka bir şahıs ismi, coğrafya, mekân adı kullanmayı tercih etmez. (Yavuz Sultan Selim-Kanuni Sultan Süleyman gibi) Padişah adı zikredilmez. Genel bir hatırlatma yaparak Akdeniz'i bir Türk gölüne dönüştüren Barbaros'un hatırası yâd edilir. Barbaros adının nam saldıği yüzyıl, Osmanlının en parlak yıllarıdır. Öncesinde olduğu gibi bir süre daha Devlet'in ikbal günleri devam edecektir. Şiirin vurgusu, Barbaros şahsında Osmanlı Devleti üzerinedir. Özne cephesinden destanlar yazılmış şanlı fetihler yüceltilir. Hangi mefkure ile toprakların genişletildiği vurgulanır. Literatürümüze daha sonraki yıllarda kazandırılan "Bozgununda fetih düşü"nü Namık Kemal, Abdülhak Hamit'ten sonra Mehmet Emin, bir millete gördürmeyi başarır. Başta "Anadolu'dan Bir Ses yahut Cenge Giderken" şiiri ile bunu gerçekleştirir.

Yurdakul'un şiiri, tarihi misyonu dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Onun kendi anlayışı çerçevesinde şiirine özen gösterdiği Feyziye Abdullah Tansel'in yayına hazırladığı kitapta şiirleri üzerinde yaptığı tashihlerden de anlaşılacaktır. Ziya Gökalp'in "şuur devri"nde şiir'in sustuğuna yönelik formüle ettiği husus, Mehmet Emin için de tam manasıyla geçerlidir: "Şuur devrinde şiir susar, şiir devrinde şuur seyirci kalır."

KAYNAKÇA

Akçura, Y. (1988), *Osmanlı Devleti'nin Dağılma Devri (XVIII. ve XIX. Asırlarda)*, 3. Baskı, Ankara: TTK Basımevi.

Arıkan, M.-Toledo, P. (1995). *XIV.-XVI. Yüzyıllarda Türk-İspanyol ilişkileri ve Denizcilik Tarihimize İlgili İspanyol Belgeleri, (Las relaciones Turco-Españolas en los siglos XIV.y XVI. Documentos Españoles relativos a la historia Naval Otomana)*, T.C. Genel Kurmay Başkanlığı. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı. Kültür Yayınları Tarih Dizisi, No. 7.

Arslanapa, O. (1988). *Mimar Sinan'ın Hayatı ve Eserleri*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Bilgegil, K. (1997). *M. Kaya Bilgegil'in Makaleleri*, Haz: Zöhre Bilgegil, 2. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.

Bilgin, F. (2013), "Mekân ve İnsan: Gelibolu ve Barbaros Hayreddin Paşa (Osmanlı Devleti'nin Akdeniz Hâkimiyeti)", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, Yıl: 11, Bahar, S: 14.

Birinci, N. (2000). "1897 Türk Yunan Savaşı'nın Şiirimizdeki Akisleri", *Edebiyat Üzerine İncelemeler*, İstanbul: Kitabevi Yay.

Ertuğrul, Ö. (1992). “Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi”, C: 5, *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları.

Bunes de I.- Miguel A. (2001), “Barbaros Hayreddin Paşa ve Mağrib’in Osmanlılaşması”, Çev: Mehmet Necati Kutlu, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi OTAM Dergisi*, S: 12.

Düzdağ, E. (Tarihsiz). *Gazavât-ı Hayreddin Paşa'nın Hatıraları*, İki Cilt, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul: Kervan Yayıncılık.

Ertaylan, İ. H. (2011). “Mehmed Emin”, *Türk Edebiyatı Tarihi I-IV*, Haz: Abdullah Uçman vd., Ankara: TTK Basımevi.

Güngör, E. (1989). *Tarihte Türkler*, 2. Baskı, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

İnalçık, H. (2011). *Rönesans Avrupası Türkiye'nin Batı Medeniyeti'yle Özdeşleşme Süreci*, 2. Baskı, İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Kaplan, M. (1985). *Tip Tahlilleri*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kolcu, H.-Kıran, F. (2007). *Türkçe Şiirler Mehmet Emin*, İstanbul: Çağrı Yayınları.

Parlatır, İ.; Çetin, N. (2004). *Tevfik Fikret Bütün Şiirleri*, 2. Baskı Ankara: TDK Yayınları.

Soydaş, H. (2016). *Mehmet Emin Yurdakul Fazilet ve Asâlet Mensûr Eserleri*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat. Tansel, Fevziye Abdullah (1989), *Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri-1 Şiirler*, 2. Baskı, Ankara: TTK Yayınevi.

Tarakçı, N. (2014). “Magrip'teki Şehit Denizcilerimiz: Oruç ve İshak Reis”, (http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/kaptan_nejat_tarakci_02-09-2014.pdf) Erişim Tarihi: 26.03.2018.

Tural, S. (2006). “Bir Hayat Hikâyesinin Ana Çizgileri: ‘Millî Şair’ ”, *Şahsiyetler ve Eserler*, 2. Baskı, Ankara: Yüce Erek Yayınevi.

Turan, Ş. (1992). “Barbaros Hayreddin Paşa”, C: 5, *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları.

Tukin, C. (1996), “Girit”, C: 14, *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları.

Uçman, A. (2013). “Yurdakul, Mehmet Emin”, C: 43, *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları.

Uzunçarşılı, İ. H. (1983), *Osmanlı Tarihi - İstanbul'un Fethinden Kanunî Sultan Süleyman'ın*

Ölümüne Kadar, II. Cilt, 4. Baskı, Ankara: TTK Yayınları.

Yüksel, Y. (1976). *Mehmet Emin Yurdakul*, İstanbul: Toker Yayınları.

Zonaro, F. (2008). Abdülhamid'in Hükümdarlığı'nda Yirmi Yıl Fausto Zonaro'nun Hatırları ve Eserleri, 2. Baskı, Çev: Turan Alptekin-Lotte Romano, 2. Baskı, İstanbul: YKY.

